

kretnje nenaravne, iskano-mučne, neresnične; v celoti pridobe resničnost in življenje.

V tej sliki vidimo, da je prvotno, šolarsko idealiziranje izginilo. Nobeni izmed teh treh ženskih postav ni mogoče očitati, da bi bila »lepa«. In vendar tudi niso brutalno realistične, kopirane po naravi. Na mesto idealiziranja zunanjih oblik je stopila karakterizacija duševnosti. V »Kovaču« še vidimo, kako se slikar ukvarja z mnogimi malenkostmi, kako ga veseli vsaka guba moškega obraza in vsak kos kovaškega orodja; v »Ženskem portretu« se očitvidno trudi podati lesk bogatih las in z vsjo ljubeznijo riše koketno rdečo kapo z ničemurnimi cofki na tilniku. Sedaj vsega tega ni več; malenkosti so izginile. Obleka je obdelana sumarično, rekviziti so omejeni na najnujnejše in služijo bolj sistemu črt kot pripovedovanju, ves značaj obrazov je izražen v konturi profila, ne v detajlih. Jasno je, da hoče umetnik nekaj čisto drugega, nego v dveh prejšnjih, par let starejših slikah. Ne pripoveduje nam več o zunanjih oblikah, temuč o skriti duši, o trdnem, nemem naporu brez nehanja, o avtomatičnih gibljajih izmučenih teles — o poljskem delu. »Ženski portret« kljub idealiziranemu, slavnostno drapiranemu obrazu, če je tak izraz dovoljen, ne skriva prvotnega modela; ta še živi v sliki. O treh ženskih postavah »Delo na polju« ni mogoče tega trditi. Očitvidno je, da so ti obrazi daleč od svojih modelov, da so abstrakcije. Ko je prijatelj ogledoval original teh skic, mi je rekel s tihim očitkom: »V teh ženskah ni nič našega!« Bolje bi ne mogel zadeti umetnikovega hotenja. Takih žensk, kot je stoječa središčna, ni nikjer, ne samo, da jih ni pri nas. Umetnik je celo zabrisal sledove rase, ostalo je eno samo težko, trudno: Delo.

Na peti prilogi prinašamo dve risbi, ki sta za zadnjo Tratnikovo dobo morda najbolj značilni: »Mati« in »Zločin«. Njegova »Mati« je tipična; beda, ljubezen in groza materinstva. V tej sliki vidimo le nadaljevanje formalnega hotenja, ki se nam je razodelo že v »Delu na polju«. Kar zadeva snov, piše Tratnik sam: »Večkrat so me vprašali, zakaj zajemam snovi iz življenja ljudi bednih in trpečih, takorekoč iz »dna življenja«. To vprašanje je bilo nekak očitek. Jaz bi lahko odgovoril, da ravno zato, ker je tam v resnici dno življenja. Bil sem med njimi, sam sem veliko pretrpel, videl sem in čutil, da je tam največ lepote.«

Višek te abstraktne karakterizacije dosega risba »Zločin«. V ozadju nekak grad, ječa, ki je potrebna za umevanje predmeta, pa tudi v formalnem ozirju; dvojici v ospredju drži na desni ravnovesje. Krepkeje ni mogoče izraziti groze zločina. Mož je ravnokar odšel iz zapora, žena in otrok sta ga sprejela. Sedaj gre njihova pot nazaj v zločin; otrok nosi v levici igračo, lesenega moža, otvezenega na vrvico . . .

S temi slikami je Tratnikovo delo le kratko in površno označeno. Ob ugodnejši priliki bo treba več spregovoriti o tej zanimivi in močni umetniški osebnosti.

Izidor Cankar.

Hrvatska Prosvjeta o Silvinu Sardenku.

Hrvatska Prosvjeta je prinesla (str301—307) študijo: »Ante Petravič: S. Sardenko. Literarni portret iz moderne slovenske lirike«, ki končuje s sledečim rezultatom: Silvin Sardenko je čisto religiozen pesnik; a ni pesnik religiozne filozofije, temuč lirik nežnega

verskega čuvstvovanja. V njegovi liriki redko naletiš na globlje refleksije. Ako reflektira, so to refleksije njegovega srca. Pri njem vedno govori srce, srce nežno, otroško, iskreno. Pamet molči, ne modruje. Njegova živa vera se ne spotakne nikjer ob kakšni težkoči, dosledno se umika razmišljanju. Problemi, življenjska vprašanja, notranje duševne borbe se mu nikdar ne sprožijo. Edina misel, ki ga prevzema, je minljivost vsega na svetu (»Le mladosti ni«, »Via Appia«): pa ta misel mu še močnejše utrjuje vero. Za njega torej obstoji le versko čuvstvo, ki se mu je vcepilo v srce še v otroški dobi in ki ga vedno izreka in odeva umetniško. Enkrat se je spustil v daljše razmotrivanje (»Trenutki«): Zdi se mu, da počiva njegova radost na cvetu, v tem občutku se pripogne, pa radosti ni. Spet misli, da se veselje skriva v sorodnih očeh, a v njih najde zase mrtev smeh. Včasih čuti, da njegova radost diha v poeziji: piše stihe, pa mu teko vsi žalostni. Zopet mu pride na misel, da na nebu sije vse veselje; gleda gor in ga slutiti, a do njega ne more. To meditiranje ga takoj utruja, pa prosi milostno nebo, da mu poda krila kakor ptici ali mu okrajša življenje, ki mu dušo mori. Tako odžene s čuvstvom »žalostnega srca« vsak duševni nemir, ki bi mu včasih skalil njegovo veselost. — Kar se tiče formalnosti Sardenkove lirike, mu gre eno prvih mest ob »novostrujarjih«, ki so vtili novo življenje slovenski liriki in jo obogatili z novimi muzikalnimi formami. (Župančič, Kette, Aleksandrov.) Vsi so v tem dobri poznavatelji francoske moderne lirike. Že v zbirki »V mladem jutru« se je zlilo mehko čuvstvo v muziko verzov. Še boljši artist forme je v »Romi«, kjer mu je forma vedno nepoporečna in kjer redno odgovarja nežnosti izraženih občutkov. — Sardenko je po izrazu in stilu neoromantik, po vsebini pa tudi realist (»V mladem jutru«), ker je predstavil versko življenje vasi, kakor je res v naših selih. Religija zavzema dober del vaškega življenja. Kadar pisatelji opisujejo druge strani selskega življenja, jih imenujemo realiste; toda ali ni Sardenko pokazal v izražanju verskih občutkov resnično duševno življenje vaškega ljudstva?

Pismo Janeza Šubica.¹

Rim 28. januarja 1875.

Dragi prijatelj!

Prav vesel sem bil, ko sem prejel tvoje prijazno pismo, nikar mi ne zameri, da ti nisem prec odgovoril. Veselilo me je slišati, da se dobro počutiš in tudi to, da si zdaj v Radolci, mislim, da ti bode več koristilo kot v Duplah.

Jaz bi ti od mene imel pač veliko pisati, odkar se nisva videla je že precej časa preteklo in jaz sem že marsikaj lepega videl tačas, marsikaj poskusil, prehodil in občudoval na mojim potovanji iz Benetk v Rim toliko lepote in umetnosti. Kako je lepa laška dežela, to je preteško popisati. Od Benetk sem ti marsikaj (ako se prav spominjam) že doma v Poljanah pripovedoval, in res to mesto ima nekaj posebnega,

¹ To zanimivo, za Janeza Šubica zelo značilno pismo je naslovljeno na Štef. Čadeža, podobarja v Spodnjih Dupljah. Izvirnik hrani g. Peter Bohinjec, župnik v Dupljah.

neko nenavadno lepoto in zanimivost, po kateri mi je tukaj zlo dolgčas. Sploh moram reči, težko mi je bilo zapustiti Benetke, tako sem se bil privadil tega mesta, da se mi je zdelo skoraj domače, in žalosten sem sedel v vagonu, ki me je odpeljal od ljubljenege mesta, od prijateljev, ki so me spremili do kolodvora, in kar mi je še bolj težko bilo, odpeljal se vedno bolj daleč od doma, od ljube domovine.

Bilo je zgodaj v jutro, ko sem se odpeljal iz Benetk proti Padovi. To mesto mi je bilo znano že odpred, kjer sem večkrat bil prišel sem iz Benetk, in zato sem se peljal zdaj kar naprej do Bologne, kamor sem opoldne prišel. To je zlo lepo mesto kot Ljubljana in kar me je zlo veselilo, tu so ljudje zlo podobni Krajncem, posebno ženske, čisto tako napravljene kakor naše Maričke, z rutico na glavi, v obraz bele in rudeče, lepe, zdrave punce. Mesto je polno lepih cerkva, narveči je cerkev sv. Petronio, gotička, pa žalibog nedodelana. Na fasadi so tri portali, neizrečeno lepi, druga stena je gola, nedovršena. Od znotraj cerkev naredi veličasten vtis, ljudje pri velikem oltarju so od vrat viditi kot mali otroci. V tem mestu je tudi akademija in zraven galerija raznih podob, med katerimi je tudi ena najbolj imenitnih Rafaelovih, sv. Cecilia in ti podobi ravno nasproti na drugi steni visi podoba, ki predstavlja Marijo z svetniki, od Rafaelovega mojstra, obedve podobi neizrečeno lepe. In koliko družega, tako da ni zapovedati. V tem mestu je narlepše pokopališče, kar sem jih jaz do zdaj vidil, vse obzidano skoraj vsi grobi so pod streho in polno lepih monumentov.

Firence je veliko večji in veliko lepši od Bologne. Tu sta dve galeriji, galeria Uffizi in Pitti, toliko lepih podob še nisem nikdar tako blizu skupaj vidil, kakor tukaj. Jaz sem šel enkrat zjutraj ob devetih v eno teh galerij, bil sem notri do 3. popoldne in sem komaj polovico slik videl. Tu so lepe podobe od Rafaela, od Fra Bartolemeo in toliko drugih slikarjev, in vsake sorte, podobe po štiristo, po petsto let stare. In koliko lepih cerkva je zopet tukaj in lepih palač in lepih tergov. Tu je eno najboljših del Michel Angela, David, velikanska podoba izsekana iz Mramorja. Celo mesto je lepo, ima lepa poslopja in posebno lepo okolico, a ko sem jaz bil tam je žalibog na bližnjih hribih ležal sneg.

Od Firence do Rima sem se vozil 14 ur in to podnevi, tako da sem videl lepe kraje skoz katere sem se peljal. V Rim sem se pripeljal zvečer ob 8. uri. Koj drugi dan sem šel ogledovati večno mesto. Videl sem cerkev sv. Petra, neizrečeno velika in lepa. Videl sem Coloseum, rimsko poslopje, ki je skoraj 2 tavižent let staro in še veliko večji kot cerkev sv. Petra. In tako polno drugih zanimivosti. Ogledal sem nekaj, pa še ne popolnoma, poslopje Vatican, tu papež stane, perve dni nisem mogel priditi notri, ker k temu je treba posebnega privoljenja. Zdaj pa lahko grem vsak dan, ako hočem. Tu so imenitne freske od Rafaela, od Michael Angela, sploh celo poslopje je velikansko in neizrečeno lepo. Dan 17. januarja sem bil dobil tudi privoljenje, da sem smel idti gledati sv. očeta papeža. Bilo nas je okoli 2 sto ljudi skoraj sami Nemci, papež je govoril po italijansko. Neizrečeno prijazen in ljubezniv starček je in dasi ravno tako star je vidi čisto pri moči.

Zdaj pa moram nehati, ker ni več prostora. Ti bodem pa drugikrat iz Rima kaj več pisal. Upam, da

bodeš pismo prejel in te prosim, da mi pri priliki kaj odpíšeš, me bo vedno zlo veselilo. — Ti vse dobro iz srca želim in te prijateljsko pozdravljam.

Janez Š.—

Pisma iz Bleiweisove dobe.¹

Priob. Peter Butkovič.

Dragi gospod!

Vaša pesem Radetzkimu bi bila do 1. febr. že prestara. Pošljite jo Novicam ali zg. Danici, da prej na svetlo pride. Glasnika bom Vam že pošiljal bez plačila; samo prosim, da mi večkrat pošljete kak dopis iz Gorici (!) o življenju literarnem, družtvenem in sploh

Anica Zupanec: Risba.

narodskem. Razglaševati se morejo po teh dopisih tudi razne misli in želje. Pisal sem že na vse strani v Prago, Varaždin, Reko, Ljubljano, Celje, Maribor, Trst itd., da bom dobival rednih dopisov o raznih predmetih. Prosim Vas, ali bi ne hotli Vi prevzeti redno dopisovanje iz Gorice. Saj do 20.—24. vsakega mesca bi dopise potreboval. Ali bi mogli še za prihodnji mesec kaj malega dopisati? Zastran naznanjenih pesem bom Vam poznej pisal; za zdaj imam jih preobilo. Z Bogom

Vaš

Ant. Janežič.

V Celovcu 15./1. 58.

¹ Glej mojo priobčitev v „Času“, 1914, št. 2. pod gorenjim naslovom in uvod!